

БОНДАРЕНКО В. В.,
аспірант кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(Донецький державний університет
внутрішніх справ),
заступник керівника управління –
керівник відділу проведення
моніторингу способу життя
(Управління проведення моніторингу
способу життя та контролю щодо
повноти заповнення декларацій
Національного агентства з питань
запобігання корупції)

УДК 343.1:343.35

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.1.39>

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах утвердження правової держави та реалізації антикорупційної політики особливого значення набуває дослідження природи та сутності корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні. Саме ця стадія кримінального процесу є найбільш вразливою до корупційних впливів, оскільки передбачає широкі дискреційні повноваження слідчих, прокурорів і слідчих суддів. Водночас наукова доктрина досі не виробила єдиного підходу до визначення поняття «корупційний ризик», що створює термінологічну невизначеність та ускладнює вироблення ефективних превентивних механізмів.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення та уточнення дефініції «корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні» з урахуванням чинного законодавства, практики його застосування та наукових підходів. Для досягнення цієї мети було поставлено завдання: проаналізувати існуючі доктринальні визначення корупційних ризиків; з'ясувати їхні характерні ознаки та чинники виникнення; визначити вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на об'єктивність і законність процесуальних рішень; обґрунтувати практичну значущість формування системного підходу до управління ризиками у сфері кримінальної юстиції.

Методологія дослідження. У роботі застосовано системний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий та формально-юридичний методи. Аналіз ґрунтувався на положеннях Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про запобігання корупції», міжнародних правових актів, а також узагальненнях судової практики та результатів наукових досліджень у сфері антикорупційної політики.

Основні результати. У статті доведено, що корупційні ризики не зводяться лише до прогалин у законодавстві, а є наслідком багатофакторної взаємодії правової невизначеності, організаційної неефективності та людського чинника. Запропоноване авторське визначення корупційного ризику у кримінальному досудовому провадженні, як сукупності зовнішніх та внутрішніх чинників, що здатні прямо чи опосередковано впливати на об'єктивність, неупередженість і законність діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду

та інших зацікавлених осіб, створюючи потенційну можливість здійснення недоброчесної діяльності в обмін на неправомірну вигоду матеріального чи нематеріального характеру. Виявлено ключові характеристики цього явища: потенційність, системність, динамічність, здатність впливати на результат кримінального провадження. Обґрунтовано, що розгляд корупційного ризику як превентивної категорії дозволяє перейти від реактивних до проактивних механізмів антикорупційного менеджменту.

Висновки та практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення національної антикорупційної політики, розробки методичних рекомендацій для правоохоронних органів та підготовки навчальних програм для підвищення кваліфікації слідчих і прокурорів. Визначення та класифікація корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні створюють підґрунтя для запровадження системи ризик-орієнтованого управління у правоохоронній сфері та посилення гарантій справедливого судового розгляду.

Ключові слова: *корупція, ризики, кримінальне провадження, досудове розслідування, об'єктивність, неупередженість, антикорупційна політика.*

Bondarenko V. V. The concept of corruption risks in criminal pre-trial proceedings

Relevance of the study. In the current context of strengthening the rule of law and implementing anti-corruption policy, the study of the nature and essence of corruption risks in criminal pre-trial proceedings acquires particular significance. This stage of the criminal process is the most vulnerable to corruption influences due to the broad discretionary powers granted to investigators, prosecutors, and investigating judges. At the same time, legal doctrine has not yet developed a unified approach to defining the concept of “corruption risk,” which creates terminological uncertainty and complicates the development of effective preventive mechanisms.

Purpose and objectives of the research. The purpose of the article is to define and clarify the concept of “corruption risks in criminal pre-trial proceedings,” taking into account current legislation, its application in practice, and existing academic approaches. The objectives include: analyzing doctrinal definitions of corruption risks; identifying their essential features and factors of emergence; determining the influence of external and internal factors on the objectivity and legality of procedural decisions; and substantiating the practical significance of developing a systematic approach to risk management in the field of criminal justice.

Research methodology. The study applies systemic, structural-functional, comparative-legal, and formal-legal methods. The analysis is based on the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption,” international legal instruments, as well as the generalization of judicial practice and the findings of academic research in the field of anti-corruption policy.

Main findings. The article demonstrates that corruption risks are not limited to legislative gaps but arise as a result of the complex interaction of legal uncertainty, organizational inefficiency, and the human factor. The author proposes a definition of corruption risk in criminal pre-trial proceedings as a set of external and internal factors that directly or indirectly affect the objectivity, impartiality, and legality of the activities of investigative bodies, prosecutors, courts, and other stakeholders, creating the potential for dishonest practices in exchange for undue material or non-material benefits. The study identifies the key features of this phenomenon: potentiality, systemic nature, dynamism, and its ability to influence the outcome of criminal proceedings. It is argued that considering corruption risk as a preventive

category allows for a shift from reactive to proactive mechanisms of anti-corruption management.

Conclusions and practical significance. The results of the study can be used to improve national anti-corruption policy, to develop methodological recommendations for law enforcement agencies, and to design training programs for the professional development of investigators and prosecutors. The definition and classification of corruption risks in criminal pre-trial proceedings provide the basis for introducing a risk-oriented management system in law enforcement and for strengthening the guarantees of fair trial.

Key words: *corruption, risks, criminal proceedings, pre-trial investigation, objectivity, impartiality, anti-corruption policy.*

Вступ. Проблематика запобігання корупції в органах кримінальної юстиції залишається одним із ключових викликів сучасної України. Незважаючи на активну розбудову інституційної інфраструктури та гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами, корупційні ризики продовжують суттєво впливати на ефективність досудового розслідування, знижуючи рівень довіри суспільства до правоохоронних органів. Особливу складність становить питання визначення та аналізу корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні, адже саме вони формують умови, у яких може реалізовуватись недоброчесна поведінка. У цьому контексті наукове осмислення природи та структури корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні постає необхідною передумовою для вироблення дієвих механізмів їх попередження та нейтралізації.

Постановка завдання. Метою статті є формулювання та обґрунтування поняття «корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні» з урахуванням чинного законодавства, доктринальних підходів і практики його застосування. Для досягнення цієї мети передбачено розв'язання низки завдань, зокрема аналіз сучасного стану наукової розробки проблематики корупційних ризиків у кримінальному процесі, дослідження впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на законність, об'єктивність та неупередженість діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших зацікавлених учасників, узагальнення судової практики та наукових підходів щодо природи й класифікації корупційних ризиків, виокремлення їхніх ключових характеристик як правової категорії, а також обґрунтування значення превентивного підходу до їх розгляду для формування ефективної системи антикорупційного менеджменту у сфері кримінальної юстиції.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні досліджувалася в наукових працях таких авторів, як М. М. Новіков, А. М. Михненко, Т. Файрстоун, М. А. Погорєцький, А. В. Волошенко, І. І. Яцків, І. М. Погрібний та ін. У їхніх дослідженнях висвітлювались аспекти нормативної невизначеності, дискреційних повноважень процесуальних суб'єктів, слабкості контролюючих механізмів та загроз для об'єктивності досудового розслідування. Зазначені праці стали важливим внеском у розвиток теоретичних підходів до розуміння природи зловживань на досудовій стадії. Водночас відповідні дослідження переважно зосереджувалися на загальних питаннях правозастосування та організації досудового провадження, залишаючи недостатньо розкритими питання саме дефініції, структури та характеристик корупційних ризиків як окремої категорії.

Результати дослідження. Останніми роками під постійним тиском та за найбільшого сприяння різних міжнародних партнерів уповноважені вітчизняні суб'єкти владних повноважень розробили та впровадили у практичну площину значний законодавчий масив, створили нову систему антикорупційних органів [1].

Спираючись на аналіз ратифікованих нашою державою міжнародних правових документів, законодавець підготував законодавче визначення поняття корупції. Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», під корупцією розуміється «використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних

з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [2].

Аналіз законодавчого визначення дозволяє виокремити низку базових характеристик, що відображають сутність корупції як явища. Зокрема, йдеться про такі риси: свідоме, тобто умисне використання посадовою особою своїх владних повноважень і супутніх можливостей, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, як у сфері публічного, так і приватного управління; наявність конкретної мети – здобуття неправомірної вигоди, що може мати як матеріальну (гроші, майно, послуги, пільги, переваги), так і нематеріальну форму (вплив, статус, репутаційні бонуси тощо); погодження на отримання неправомірної вигоди чи прийняття її пропозиції або обіцянки – як особисто, так і на користь інших осіб; пропонування чи передача неправомірної вигоди представникам публічної влади – особам, що здійснюють державні або місцеві функції та підпадають під визначення суб'єкта корупції; ситуація, коли неправомірна вигода надається або пропонується за вимогою посадовця, з метою схилити його до вчинення протиправних дій, використовуючи надані йому владні ресурси або службове становище; обмежене коло суб'єктів – особами, які можуть бути відповідальними за корупційні діяння, є лише ті, хто виконує функції держави чи місцевого самоврядування, а також ті, кого закон прирівнює до таких осіб.

Таким чином, корупція як правове і соціальне явище виявляється через численні корупційні правопорушення. Як справедливо відзначає І. І. Яцків, термін «корупція» охоплює комплексне правопорушення, що включає в себе одночасно елементи кримінального, адміністративного та дисциплінарного правопорушення. Саме ця багатоаспектність і пояснює значну кількість різних визначень корупції у науковій літературі, а також труднощі з формуванням єдиного універсального підходу до її розуміння [3, с. 239; 4, с. 88–94].

Попри те, що з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» поняття «корупційні ризики» стало активно застосовуватись у наукових дослідженнях і правозастосовній практиці, його визначення безпосередньо у тексті закону відсутнє [5].

Така прогалина у законодавстві створює правову невизначеність, що, своєю чергою, може сприяти неоднаковому трактуванню цього поняття на практиці – зокрема в кримінальному досудовому провадженні.

Натомість, у фаховій літературі вказане поняття також піддавалась опису, а отже відомі й спроби надати йому характеристику. Зокрема, А. В. Волошенко досліджує «корупційні ризики» з економічного погляду та вважає, що існування корупційного ризику як макроекономічного явища безпосередньо пов'язане із стратегічною невизначеністю економічної політики, неприйнятно пасивною реакцією на прояви економічної корупції з боку держави. В основі корупційних ризиків лежать поняття «небезпека» і «суспільні втрати» [6].

За підходом А. В. Волошенка, корупційний ризик в економічному вимірі розглядається як імовірне відхилення фінансових показників та економічних процесів від загальнодержавних інтересів. Просторовим критерієм такого ризику виступає територія його поширення, що дає підстави класифікувати ризики на загальнодержавні, регіональні та локальні, які доцільно відносити до зовнішніх чинників. Водночас за галузевою ознакою виокремлюються корупційні ризики у різних сферах суспільного життя – політико-правоохоронній, економічній, освітній, медичній, юстиційній, а також у системі добору та призначення посадових осіб у публічному секторі, що можна узагальнити як внутрішні чинники.

Таким чином, наведене визначення, попри свою беззаперечну цінність для загального розуміння природи корупційних ризиків, зосереджене переважно на економічній площині та відображає їх макроекономічний вимір. Такий підхід акцентує увагу на стратегічній невизначеності економічної політики, відхиленні фінансових параметрів від національних

інтересів та масштабах поширення ризику, що дозволяє класифікувати його як загальнодержавний, регіональний або локальний.

Водночас, у кримінальному досудовому провадженні корупційні ризики мають власну специфіку, зумовлену особливостями процесуальної діяльності, наявністю дискреційних повноважень у слідчих, прокурорів та слідчих суддів, а також недосконалістю нормативного регулювання та організаційних процедур. Економічне визначення не враховує механізмів виникнення та реалізації таких ризиків у кримінально-процесуальній сфері, їхнього впливу на принципи змагальності, доступу до правосуддя та справедливого судового розгляду. Саме тому для цілей цього дослідження воно потребує подальшого уточнення та адаптації до контексту кримінального досудового провадження.

Свою чергою, А. М. Михненко визначає корупційні ризики як умови, що сприяють виникненню, розвитку, реалізації та поширенню корупційних практик у службовій та професійній діяльності суб'єктів корупційних правопорушень. Ці умови формуються внаслідок: застосування процедур, визначених чинним процесуальним законодавством та іншими нормативними актами, зокрема підзаконними нормативно-правовими актами, відомчими наказами державних органів, а також внутрішніми документами юридичних осіб; неналежного виконання або свідомого ігнорування окремих положень процесуального законодавства й регулятивних норм; відсутності належного контролю або неефективного здійснення контрольних функцій щодо діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування [7, с. 359].

Разом з тим, зазначене визначення, хоча й охоплює основні чинники формування передумов для корупційної поведінки, здебільшого зосереджується саме на зовнішніх чинниках і не дає повного уявлення про структуру й внутрішній зміст самого поняття «корупційний ризик».

Науковці І. М. Погрібний та М. М. Новіков розглядають корупційний ризик як фактор, що поєднує певні умови та обставини і переводить їх у площину корупційно-психологічного стану, який спонукає потенційних суб'єктів кримінального провадження до укладання корупційної угоди [8, с. 146–154].

Такий підхід акцентує увагу не лише на зовнішніх чинниках виникнення ризику, а й на внутрішніх, зокрема мотивації учасників кримінального досудового процесу, які, опинившись у ситуації невизначеності чи дисбалансу владних повноважень, схильні розглядати можливість отримання матеріальної (гроші, майно, пільги, тощо) або нематеріальної вигоди (службові преференції, вплив, репутаційні бонуси) для себе чи пов'язаних осіб. Саме психологічна готовність до прийняття неправомірної вигоди чи ініціювання такої домовленості є ключовим чинником, що трансформує потенційний ризик у реальну корупційну практику.

На думку Ю. В. Дмитрієва, корупційні ризики слід розуміти як умови, що сприяють виникненню, розвитку, впровадженню та поширенню корупційних практик у сфері професійної публічної діяльності. Такі умови формуються під впливом процедур, закріплених у процесуальних законах та інших нормативних актах, зокрема у статутах, відомчих наказах та інструкціях, що регламентують діяльність уповноважених органів [9, с. 92–95].

Водночас на нашу думку, у контексті кримінального досудового провадження важливу роль у виникненні корупційних ризиків відіграють зовнішні чинники, до складу яких належать і нормативні передумови (колізії та прогалини законодавства, суперечливі відомчі інструкції, недосконалість регулятивних процедур). Саме поєднання цих зовнішніх факторів формує сприятливе середовище для реалізації корупційних ризиків на досудовій стадії.

На переконання К. Л. Бугайчука, корупційний ризик являє певну дію або стан, що створює сприятливе підґрунтя для вчинення різного роду корупційних правопорушень особами, які виконують функції держави чи місцевого самоврядування. У науковій та прикладній площині такі ризики класифікуються за різними критеріями. Один із підходів пропонує поділ на інституційні та загальносистемні корупційні ризики. Інституційні ризики стосуються конкретних чинників, які спонукають державного службовця до корупційної поведінки і які можуть бути усунуті шляхом внутрішніх організаційних заходів у межах

відповідного органу влади. Натомість загальносистемні ризики пов'язані з недосконалістю побудови та функціонування всієї системи публічної адміністрації і виявляються переважно в процесах розробки, ухвалення та реалізації управлінських рішень [10, с. 39–40].

Варто подякувати автору за висвітлення проблеми саме у такому ключі, адже наведена класифікація дозволяє не лише зрозуміти джерела виникнення корупційних ризиків, а й застосувати їх як концептуальну основу для формулювання нашого власного визначення цього поняття на стадії кримінального досудового провадження. Саме виділення інституційних і загальносистемних чинників дає можливість окреслити як внутрішні, так і зовнішні чинники, що впливають на діяльність органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших зацікавлених осіб, формуючи середовище, у якому ризики набувають конкретних форм прояву.

На думку К. П. Заїки, корупційний ризик слід розуміти як сукупність явищ та обставин, що виникають у процесі діяльності суб'єктів публічної адміністрації та створюють потенційну загрозу вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення. Формування таких ризиків в Україні зумовлюється багатофакторним впливом, зокрема політичними, економічними, правовими, організаційно-управлінськими та соціально-психологічними чинниками. До ключових передумов їх появи належать: низький рівень правової культури та правосвідомості громадян, відсутність чіткої методики оцінки ефективності реагування на корупційні прояви, загальна соціально-економічна нестабільність, формальний підхід до притягнення особи до відповідальності, колізійність та недосконалість законодавства, надмірна концентрація делегованих повноважень у сфері антикорупційної політики, слабкий інституційний контроль, недостатня ефективність адміністративних процедур, поширення практик протекціонізму та лобіювання інтересів наближених осіб, а також неналежний рівень фінансового моніторингу суб'єктів публічної влади [11, с. 35–38].

Зазначена позиція є цінною для нашого дослідження, оскільки дозволяє врахувати багатофакторність виникнення корупційних ризиків та поєднати її з іншими підходами, що в сукупності формує підґрунтя для нашого авторського визначення поняття корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні.

Попри те, що згадані дослідники застосовують різні методологічні підходи до визначення поняття «корупційного ризику», у їхніх концепціях можна виокремити дві ключові характеристики цього явища, що мають принципове значення для подальшого наукового аналізу.

По-перше, корупційний ризик постає як потенційна загрозна обставина або сукупність чинників, що можуть мати різноманітну природу – від нормативно-правової та організаційної до соціально-економічної, адміністративної або політичної. Іншими словами, джерела виникнення корупційних ризиків не обмежуються виключно сферою правового регулювання, а охоплюють широкий спектр умов, які формують зовнішнє та внутрішнє середовище функціонування органів публічної влади.

По-друге, кожен із таких чинників або їхнє поєднання створюють або посилюють ймовірність вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень. Це означає, що наявність корупційного ризику не обов'язково зумовлює настання події корупційного кримінального правопорушення, однак значно підвищує ймовірність її виникнення внаслідок недостатньо ефективного механізму запобігання чи контролю. У цьому контексті корупційний ризик розглядається не як факт правопорушення, а як прогностична категорія, що вимагає превентивного реагування та системного управління в межах антикорупційної політики.

Кримінальне досудове провадження – це початковий, але надзвичайно важливий етап у системі кримінального процесу, який охоплює весь комплекс заходів, спрямованих на виявлення ознак кримінального правопорушення, встановлення обставин його вчинення, збирання доказів, викриття винних осіб та забезпечення справедливості на подальших стадіях. На цьому етапі необхідно забезпечити ефективне, законне та об'єктивне розслідування кримінального правопорушення, захист прав людини, а також гарантії для сторін провадження

(в тому числі й підозрюваного). Слідчі (дознавачі, детективи) – проводять розслідування, здійснюють слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії; прокурор здійснює процесуальне керівництво розслідуванням, погоджує процесуальні документи, контролює законність дій слідчих (дознавачів, детективів). Підозрюваний, захисник, потерпілий, свідки – особи, на яких безпосередньо впливає хід досудового розслідування. Слідчий суддя – не веде розслідування, але здійснює судовий контроль: зокрема, розглядає клопотання про обшук, арешт, застосування запобіжного заходу тощо [12, с. 512].

Із набуттям чинності КПК України 2012 р., порівняно з КПК України 1960 р. дізнання й досудове слідство як форми досудового розслідування набули оновленого змісту. Досудове розслідування сьогодні розпочинається з моменту надходження інформації про вчинене кримінальне правопорушення (або про таке, що готується), та внесенням її до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) [13].

Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Офісом Генерального прокурора за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України (СБУ), НАБУ, ДБР. Відповідно до п. 1.3 Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, ЄРДР ведеться з метою забезпечення: реєстрації кримінальних правопорушень (проваджень) та обліку прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі; інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів [14].

Проведення слідчих (розшукових) дій (СРД), таких як допити, огляди, призначення експертизи тощо необхідне для встановлення усіх фактів та обставин вчинення кримінального правопорушення. Повідомлення особі про підозру – черговий процесуальний етап. Застосування запобіжного заходу, зокрема, тримання під вартою, домашній арешт – за рішенням суду. Закінчення розслідування – формування обвинувального акту або іншого рішення відповідно до КПК України. У процесі розслідування щодо частини діянь з ознаками кримінального правопорушення, зареєстрованих в ЄРДР, встановлюється відсутність події, складу кримінального правопорушення або інші реабілітуючі обставини. Відповідно, утворюються два основних масиви: обліковані кримінальні правопорушення, які закінчуються провадженням і розглядаються як показник обсягу кримінально караних діянь, та діяння, кримінальні провадження за якими закриті [15, с. 293–299].

Кожен із зазначених етапів та прийнятих рішень визначає якість і об'єктивність усього подальшого кримінального провадження. Від їх законності напряму залежить: чи буде покарано винного; чи буде виправдано невинного; чи довірятиме суспільство системі правосуддя.

Відповідні ризики виникають не лише внаслідок однієї зовнішньої недосконалості нормативно-правового регулювання, а й через специфічну взаємодію чинників правової невизначеності, організаційної неефективності та впливу людського фактору – внутрішній чинник. У цьому контексті важливо підкреслити, що корупційний ризик не є лише фактом вчинення правопорушення, а радше передумовою, яка створює можливість для його виникнення та в подальшому залежно від конкретних умов та обставин, вони можуть реалізовуватися як у формі делінквентної поведінки (що включає адміністративні та дисциплінарні правопорушення), так і у формі злочинної поведінки (корупційні кримінальні правопорушення).

Як зауважує Р. В. Мельничук, серед усіх суб'єктів кримінального провадження найбільш уразливими до проявів корупційних ризиків залишаються взаємовідносини між прокурорами та суддями, а також між прокурорами, слідчими, підозрюваними та потерпілими. Відповідна ситуація зумовлена насамперед концентрацією значного обсягу процесуальних повноважень саме в руках прокурора, який виконує ключову роль як процесуальний керівник, контролюючи дії слідчого, погоджуючи клопотання, а також представляючи державне обвинувачення в суді. Відповідні владні повноваження створюють нерівновагу у відносинах

між учасниками провадження, яка може бути використана для досягнення особистих чи сторонніх інтересів [16, с. 259].

Погоджуючись із позицією Р. В. Мельничука, варто підкреслити, що в таких умовах виникають передумови для неформальних домовленостей та тиску на учасників кримінального провадження з метою впливу на ухвалення або відмову від ухвалення рішень. Це проявляється під час визначення обсягу обвинувачення, вибору процесуальної кваліфікації діяння, вирішення питань щодо запобіжних заходів чи прийняття остаточних рішень за результатами досудового розслідування.

На думку Д. В. Гудкова, корупційні ризики ускладнюють протидію корупції в публічному секторі, зокрема у сфері кримінального досудового провадження, оскільки їх носіями можуть бути не лише державні службовці, а й інші особи, наділені державними функціями чи прирівняні до них за статусом. Таке широке коло суб'єктів, що мають доступ до владних повноважень, формує сприятливе середовище для виникнення корупційних ризиків. Сутність корупції, за автором, полягає у протиправному використанні повноважень або неправомірному наданні вигод, пільг чи переваг з метою отримання матеріальної вигоди для себе або третіх осіб [17, с. 249].

Цей підхід є важливим і для нашого дослідження, адже він акцентує на ключовій ознаці корупційних ризиків – потенційній можливості здобуття вигоди (як матеріальної, так і нематеріальної), що безпосередньо корелює з нашим авторським визначенням поняття корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що протидія корупційним ризикам у кримінальному досудовому провадженні має бути комплексною: вона повинна враховувати як зовнішні чинники, зумовлені інституційними та нормативними недоліками, так і внутрішні, пов'язані з багатосуб'єктністю процесу та вразливістю його учасників.

У розрізі цього, нами доводиться констатувати, що корупційні ризики в кримінальному досудовому провадженні мають високий ступінь поширеності, оскільки можуть виникати на різних етапах реалізації функцій органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших зацікавлених учасників кримінального провадження. Це обумовлено складністю та багатоступеневістю процесу, що включає в себе виявлення кримінальних правопорушень, збір доказів, прийняття процесуальних рішень та взаємодію між різними суб'єктами провадження.

Зокрема, у дослідженні О. П. Шайтуро та О. О. Хань підкреслюється наявність корупційних ризиків у діяльності слідчих, прокурорів та інших учасників кримінального провадження, які можуть призводити до зловживань службовим становищем та порушення принципів законності й справедливості [18, с. 325–335].

На нашу думку, наведені висновки є надзвичайно важливими, оскільки такі ризики безпосередньо впливають на об'єктивність, неупередженість і законність діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших зацікавлених учасників, створюючи потенційну можливість для вчинення недоброчесних дій.

До того ж, аналіз сучасних підходів до розуміння корупційних ризиків у сфері публічного управління свідчить про необхідність впровадження ефективних механізмів запобігання та протидії таким ризикам на всіх етапах кримінального провадження.

Інша характерна риса корупційних ризиків у кримінальному досудовому провадженні – завчасне планування неправомірних дій. Це не ситуативне ухвалення рішень, а заздалегідь спланований процес, що передбачає продуману стратегію зловживання владою чи процесуальними повноваженнями з метою досягнення певної особистої чи корпоративної вигоди. На практиці це означає, що окремі службові (посадові) особи правоохоронної системи можуть вже на стадії початку досудового розслідування орієнтувати свої дії не на встановлення об'єктивної істини у справі, а на створення умов для отримання неправомірної вигоди в подальшому.

Наприклад, штучне затягування слідства, обрання максимально обтяжливого запобіжного заходу, тиск на учасників провадження, маніпуляція з доказами або процесуальними

строками – усе це може бути частиною заздалегідь визначеного сценарію, реалізація якого веде до корупційного результату.

Крім того, завчасне планування корупційних схем часто передбачає залучення кількох посадових осіб, які перебувають на різних рівнях процесуальної вертикалі. Це створює ефект «замкнутого кола», у якому всі учасники покривають одне одного й координують свої дії. Така складність побудови корупційного механізму ще більше ускладнює його викриття та підвищує рівень шкоди, завданої державі та правосуддю. У результаті завчасно спланована корупційна діяльність стає передбачуваною і повторюваною, оскільки вона базується на типових процесуальних ситуаціях і слабких місцях правового регулювання. Вона також може набувати системного характеру, перетворюючись на «вбудовану» практику всередині правоохоронної або слідчої установи. Це вимагає принципово нового підходу до превенції корупції – з акцентом на раннє виявлення ознак змови, аналіз шаблонів поведінки слідчих, прокурорів та інших фігурантів, а також запровадження індикаторів ризику і цифрового моніторингу процесуальних рішень.

Узагальнюючи викладене, а також враховуючи положення законодавства, можна дійти висновку, що *корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні – це сукупність зовнішніх та внутрішніх чинників, що здатні прямо чи опосередковано впливати на об'єктивність, неупередженість і законність діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших зацікавлених осіб, створюючи потенційну можливість здійснення недоброчесної діяльності в обмін на неправомірну вигоду матеріального чи нематеріального характеру.*

Висновки. У результаті проведеного дослідження сформульовано авторське визначення поняття «корупційні ризики у кримінальному досудовому провадженні» як сукупності зовнішніх та внутрішніх чинників, що здатні прямо чи опосередковано впливати на об'єктивність, неупередженість і законність діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших зацікавлених осіб, створюючи потенційну можливість здійснення недоброчесної діяльності в обмін на неправомірну вигоду матеріального чи нематеріального характеру.

Доведено, що такі ризики зумовлюються не лише недосконалістю нормативно-правового регулювання, а й поєднанням правової невизначеності, організаційної неефективності та впливу людського чинника.

Визначено, що корупційний ризик є не фактом зловживання, а передумовою його виникнення, яка має потенційний і системний характер та змінюється залежно від етапу досудового розслідування і особливостей інституційної культури органу, що здійснює розслідування.

Ефективне зниження таких ризиків потребує цілісного та узгодженого підходу, спрямованого на виявлення і нейтралізацію впливу зовнішніх та внутрішніх чинників їх виникнення, а також на створення дієвої системи запобігання та протидії корупційним проявам у правоохоронних органах.

Список використаних джерел:

1. Firestone T. Independent Judiciary an Antidote to Corruption in Ukraine. *New Atlanticist*. : веб-сайт. URL : https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/independent-judiciary-an-antidote-to-corruption-in-ukraine/?utm_source (дата звернення: 10.09.2025).
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print> (дата звернення: 10.09.2025).
3. Яцків І.І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2011. 239 с.
4. Яцків І.І. Загальні положення протидії корупції: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2009. Вип. 21. С. 88–94.
5. OECD. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. *OECD Public Governance Reviews*. 2025. DOI: 10.1787/7dbe965b-en.

6. Волошенко А.В. Шляхи до своєчасного виявлення і нейтралізації корупційних ризиків. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. Вип. 12. С. 312–321.
7. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / Михненко А.М. та ін. Київ, 2010. 359 с.
8. Погрібний І.М., Новіков М.М. Щодо ознак корупційних ризиків у законопроектній діяльності. *Право і суспільство*. 2014. № 6-2. Ч. 3. С. 146–154.
9. Дмитрієв Ю.В. Причини виникнення корупційних ризиків у системі державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. Вип. 4. С. 92–95.
10. Бугайчук К.Л. Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2017. С. 39–40.
11. Заїка К.П. Корупційні ризики: поняття та засоби їх мінімізації. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 2. С. 35–38.
12. Мартиненко М. В. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 512 с.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print> (дата звернення: 10.09.2025).
14. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : Наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20/print> (дата звернення: 10.09.2025).
15. Мірошниченко С.С. Корупційні ризики у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2020. Вип. 1 (103). С. 293–299.
16. Мельничук Р.В. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним ризикам в діяльності Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративно-правові засади запобігання корупційним ризикам в діяльності Національної поліції України». Київ, 2021. 259 с.
17. Гудков Д.В. Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції». Суми, 2018. 249 с.
18. Шайтуро О. П., Хань О. О. Корупційні ризики, що виникають під час кримінального провадження. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 325–335.

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

